

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Гергана Василева Мисанкова на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор”

Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление: 3.6 Право

Докторска програма: „Международно право и международни отношения”

Автор на дисертационния труд: **Вилма Муста**, редовен докторант към катедра „Международно право и международни отношения“ в Правно-историческия факултет на Югозападен университет „Неофит Рилски”

Тема на дисертационния труд: **„Стандарти за защита на правата на човека в практиката на Европейския съд по правата на човека**

(Някои аспекти, свързани с член 2 от ЕКПЧ)”

Научен ръководител: проф. д.н. Габриела Белова

Научен консултант: доц. д-р Снежана Ботушарова

Уважаеми членове на Научното жури,

Със заповед № 2711/29.10.2025 г. на Ректора на Югозападния университет „Неофит Рилски” съм определена за член на научното жури по защита на дисертационния труд на докторантката Вилма Муста на тема: „Стандарти за защита на правата на човека в практиката на Европейския съд по правата на човека (Някои аспекти, свързани с член 2 от ЕКПЧ)”, като на първото заседание на журито ми е възложено да изготвя рецензия.

I. Общи данни за процедурата и докторанта

Процедурата е открита и се провежда съгласно изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за прилагането му и Вътрешните правила за развитие на академичния състав в ЮЗУ „Неофит Рилски”.

Вилма Муста е завършила бакалавърска степен по „Правни науки в публичния сектор“ в Университета „Александър Дзювани“ в Елбасан в периода октомври 2013 г. – юли 2017 г. След това продължава академичното си развитие с магистърска степен по

„Публично право“ в Университета на Тирана, която придобива в периода ноември 2017 г. – юли 2020 г. От март 2021 г. тя е докторантка в Югозападния университет „Неофит Рилски“ – Благоевград по докторска програма „Международно право и международни отношения“. Владее английски и ползва италиански и български език.

Вилма Муста е положила всички изпити от докторантския минимум по специалността според индивидуалния план с отличен успех. Докторантката е изготвила дисертационен труд, съдържащ научни и научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и свидетелстват за задълбочените теоретични познания в съответната специалност и способност за самостоятелни научни изследвания съгласно изискванията на чл. 6, ал. 3 от Закона за развитие на академичния състав на Република България (ЗРАСРБ) и чл. 27, ал. 1 от Правилника за прилагане на ЗРАСРБ, както и относимите разпоредби във Вътрешните правила за развитие на академичния състав в ЮЗУ „Неофит Рилски“. Съгласно чл. 27 (2) от Правилника към Закона дисертационният труд трябва да бъде представен във вид и обем, съответстващи на специфичните изисквания на първичното звено, в което докторантът е осъществил изследването. Констатирам, че тези законови изисквания са изпълнени по отношение на представения от докторантката комплект от документи. Авторефератът дава вярна и точна представа за представения дисертационен труд по отношение на неговата актуалност, методология, научна новост, практическа значимост; включва кратко представяне на съдържанието на труда по глави, както и съдържаща и описание на приносните моменти в дисертационния труд. Представена е и справка на представените от докторантката Вилма Муста статии и доклади – общо четири по списък и свързани с темата на дисертационния труд. Те са публикувани в авторитетни научни издания на Правно-историческия факултет на ЮЗУ, както и в сборници от научни конференции в Албания. Научната продукция разкрива способността на г-жа Муста за самостоятелно научно изследване и показва творческия ѝ потенциал.

II. Актуалност и значимост на изследвания проблем

Дисертационният труд е озаглавен **„Стандарти за защита на правата на човека в практиката на Европейския съд по правата на човека (Някои аспекти, свързани с член 2 от ЕКПЧ)“**. Избраната тема на дисертационния труд е актуална и обществено значима, тъй като изследва едни от най-деликатните и спорни въпроси на съвременната

правна и етична мисъл – правото на живот, абортът и евтаназията, разгледани в контекста на стандартите за защита на правата на човека в практиката на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ). Изборът на тема е напълно обоснован, както от гледна точка на международноправната теория, така и от гледна точка на нейното практическо значение за правната система на Република Албания и нейното приближаване към европейските стандарти.

III. Оценка на резултатите и научните приноси на кандидата

Дисертацията на докторантката Вилма Муста е в обем от 191 страници и се състои от увод, три глави, заключение, библиография и приложения, които включват емпирични изследвания, анкети и препоръки.

Уводът очертава предмета на труда и посочва параметрите на научното изследване, а именно – да се открият новостите, научните концепции и необходимите подобрения, свързани с въпросите на аборта и евтаназията. В рамките на проучването са разгледани предизвикателствата, пред които са изправени международното и националното законодателство по отношение на зачитането на правото на живот.

Глава Първа подробно анализира историческите и философски измерения на „правото на живот“, като проследява Кодекса на Хамурапи (XVIII в. пр. Хр.), древнокитайските етични и морални учения на Мендзъ, философската школа на стоицизма в Атина от III в. пр. н. е., римското право, Великата харта на свободите (Магна харта) от XIII в., философските разбирания на Джон Лок, Декларацията за правата на Вирджиния (1776 г.), идеите на Томас Пейн, Едмънд Бърк, Русо, Попър и др., включително религиозни книги, докато се стигне до преглед на правото на живот в Хартата на основните права на Европейския съюз и предизвикателствата на настоящия етап. Специално внимание е отделено на чл. 2 от ХОПЕС, който гарантира правото на живот и защитата от осъждане на смърт или екзекуция. Накрая на главата е обърнато внимание на чл. 21 от Конституцията на Албания, който утвърждава правото на живот. Като страна по ЕКПЧ, правните задължения на Албания по член 2 от Конвенцията допълнително засилват този принцип. Спазването на строгите стандарти на ЕКПЧ е крайъгълен камък в процеса на присъединяване на Албания към ЕС, което води до значителни правни и институционални реформи, за да се гарантира стабилна защита на това право.

Глава Втора е посветена на различните измерения, свързани с правото на живот. Изложението е балансирано и показва задълбочено познаване на нормативната уредба, международните актове, съдебната практика и релевантната научна литература. Особено впечатление прави комплексният подход, който съчетава юридически, политически, философски, религиозни, медицински и етични измерения на проблема, както и умението на докторантката да свързва правната теория с конкретни обществени реалности. На задълбочен анализ е подложен абортът в Албания, който е оказал дълбоко въздействие върху обществото, оформено от културна, правна и социална динамика. Широко разпространената практика на аборт по полов признак, станала възможна благодарение на напредъка в пренаталния скрининг, е допринесла за значителен дисбаланс между половете. Аргументирано и компетентно се анализират редица специфични проблеми като обществената съпротива срещу подобни практики, особено в селските райони, която произтича от сблъсъка между тези културни тенденции и етичните принципи, поддържани от религиозните и обществените норми. Специално внимание в тази глава е отделено на предложението за по-голям обществен диалог относно репродуктивните права и абортите, който е от съществено значение за намаляване на стигмата и насърчаване на по-отворено и информирано общество.

Глава Трета засяга евтаназията – сериозен, чувствителен и спорен въпрос в Албания (и не само). Отново е подхождено с историческа ретроспекция към този проблем, като се отбелязва, че терминът „добра/красива смърт“ се появява още в старогръцката литература и се систематизират различните видове евтаназия. Подробно е анализиран терминът „достойнство“, както и изразът „право на достойна смърт“. За да се илюстрира проблемът, е разгледана юриспруденцията на ЕСПЧ по въпроса за евтаназията и асистираното самоубийство. В дела като *Pretty v. United Kingdom (2002)* и др. ЕСПЧ последователно използва принципа на свобода на преценка, който позволява на държавите гъвкавост при регулирането на евтаназията, тъй като те са по-близо до специфичния културен и правен контекст. Съдът обаче категорично отрича тезата, че от член 2 произтича *право на смърт*, като прави разлика между защитата на живота и правото на неговото прекратяване.

Авторът подчертава, че евтаназията остава противоречива и до голяма степен отхвърляна тема в Албания. Общественото възприятие за евтаназията като цяло е

негативно, до голяма степен поради дълбоко вкоренените културни и религиозни ценности на Албания. Доминиращите религии – албанското православно християнство и ислямът – заемат силни позиции против евтаназията, като животът се разглежда като свещен, а края му – като въпрос извън човешкия контрол. Тези религиозни перспективи влияят на моралната позиция на обществеността относно евтаназията, което води до широко разпространено противопоставяне на практиката. В резултат на това в страната има малко застъпници на евтаназията, а дебатите около въпроса остават сравнително незначителни.

В **Заключението** авторът умело извежда концептуални връзки между правото на живот, личната автономия и държавната отговорност.

В теоретичен аспект трудът успешно интегрира класическите философски постановки за естественото право и човешкото достойнство (Кант, Лок, Русо) с модерни правни подходи към въпросите на биоетиката и съдебната практика. В практическо отношение дисертацията предлага аргументирани изводи относно несъответствията в националната правна уредба и ролята на съдебната власт за тяхното преодоляване.

Методологията на изследването е коректно подбрана и обоснована. Вилма Муста използва комбинация от нормативен, сравнителноправен и емпиричен анализ, включително и качествени изследователски методи, като интервюта с експерти и представители на обществени институции. Тази интердисциплинарна перспектива придава на труда висока аналитичност. Авторът демонстрира познаване на практиката на ЕСПЧ по ключови дела, свързани с чл. 2 от Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи, и умело я съпоставя с националната правна рамка на Албания.

Сред научните приноси на дисертацията могат да се открият:

- формулиране на критична оценка на законодателната рамка в Албания по отношение на аборта и евтаназията;
- предложения *de lege ferenda* за подобряване на националното законодателство с оглед хармонизирането му с европейските стандарти;
- принос към развитието на правната и етична доктрина относно границите на държавната намеса в личните права и свободата на избора.

Внимателният прочит на дисертацията на Вилма Муста води до убеждението за задълбочена работа на автора над темата. В подкрепа на това твърдение могат да се посочат следните нейни основни белези и характеристики: актуалност; научност; дисертабилност;

системност; широко и умело използване на различни методологически подходи и похвати и най-вече интердисциплинарния подход; издържан стил, чист и прецизен език; много добро владение на понятийния апарат; оригиналност в подхода към темата.

В заключение бих искала да подчертая, че дисертационният труд на Вилма Муста носи всички белези на едно целенасочено и компетентно третиране на поставената научно-изследователска задача и има характера на завършен труд. Авторът е постигнал завидна дълбочина на анализа и оригинален подход към темата, като се е справил със сложността и многопосочността ѝ.

Авторефератът на Вилма Муста съдържа прецизно всички необходими елементи, а справката за научните приноси, изготвени от докторантката, изразява точно постигнатото в дисертацията.

IV. Критични бележки и препоръки

Наред с безспорните положителни качества в работата се срещат и отделни пропуски, чието преодоляване би допринесло за още по-доброто представяне на труда.

Не съм склонна да приема напълно формулираните от докторантката приноси (в частност принос № 4).

Библиографията би могла да бъде обогатена с повече заглавия на български изследователи, а също така и практиката на ЕСПЧ с някои български дела като например Христовов и други срещу България No 47039/11 и 358/12.

Езикът на изложението е ясен и академично издържан, макар на отделни места да се забелязват повторения, които биха могли да бъдат синтезирани при бъдещо публикуване на дисертационния труд като монография. Независимо от това, текстът запазва своята убедителност, логика и научна стойност.

V. Заключение

Дисертационният труд „Стандарти за защита на правата на човека в практиката на Европейския съд по правата на човека (Някои аспекти, свързани с член 2 от ЕКПЧ)” съдържа обобщения на сериозен научен проблем и представлява оригинален принос в науката. Настоящата разработка отговаря на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ

и Вътрешните правила за развитие на академичния състав на ЮЗУ „Неофит Рилски”. Представената разработка показва, че докторантката Вилма Муста притежава задълбочени познания в областта на международното право, като демонстрира качества за самостоятелни научни изследвания. Предвид гореизложеното и в качеството ми на член на научното жури по чл. 9 от ЗРАСРБ, убедено давам своята **положителна** оценка за представения дисертационен труд и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор” на **Вилма Муста** в област на науката - 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6 Право, докторска програма „Международно право и международни отношения”.

06.01.2026 г.

Изготвил рецензията:

Доц. д-р Гергана Мисанкова

REVIEW

by Assoc. Prof. Gergana Vasileva Misankova, PhD

On the doctoral thesis for the award of the educational and scientific degree ‘Doctor’ in
the area of Higher Education: 3. Social, Economic and Legal Sciences,

Professional field 3.6 Law,

Doctoral Programme “International Law and International Relations”

Author of the PhD thesis: **Vilma Musta**,

full-time PhD student at the Department of International Law and International Relations,
Faculty of Law and History, South-West University “Neofit Rilski”

Dissertation’s topic: **“Standards for Human Rights Protection in the Practice of the
European Court of Human Rights (Some Aspects Related to Article 2 of the ECHR)”**

Scientific Supervisor: Prof. Gabriela Belova, DSc

Scientific Consultant: Assoc. Prof. Snezhana Botusharova, PhD

Dear members of the Scientific Jury,

By order № 2711/29.10.2025 of the Rector of the South-West University “Neofit Rilski”,
I have been appointed as a member of the scientific jury for the public defence of the dissertation
thesis of the PhD student Vilma Musta on the topic: “Standards for Human Rights Protection in
the Practice of the European Court of Human Rights (Some Aspects Related to Article 2 of the
ECHR)”; at the first meeting of the jury I was assigned to draft a review.

I. General information on the procedure and the PhD researcher

The procedure is open and carried out according to the requirements of the Law on
Academic Staff Development in the Republic of Bulgaria, its Rules of Application and the Internal
Regulations for the academic staff development of the South-West University “Neofit Rilski”.

Vilma Musta completed her Bachelor’s degree in Legal Sciences in the Public Sector at
Aleksander Xhuvani University in Elbasan during the period from October 2013 to July 2017. She
subsequently continued her academic development with a Master’s degree in Public Law at the
University of Tirana, which she obtained between November 2017 and July 2020. Since March
2021, she has been a PhD student at South-West University “Neofit Rilski” in Blagoevgrad,

enrolled in the doctoral programme International Law and International Relations. She is proficient in English and has a working knowledge of Italian and Bulgarian.

Vilma Musta has passed all the exams of the doctoral programme according to her individual plan with excellent grades. The PhD student has prepared a dissertation containing scientific and practical results, which represent an original contribution to science and testify to the in-depth theoretical knowledge in the respective specialty and the ability to conduct independent research according to the requirements of Art. 6, para. 3 of the Law on Academic Staff Development in the Republic of Bulgaria (LASDRB) and Art. 27, para. 1 of its Rules of Application, and the provisions in the Internal Regulations for the academic staff development of the South-West University “Neofit Rilski”. Pursuant to Art. 27 (2) of the Rules of Application to the Law, the dissertation work must be presented in form and volume corresponding to the specific requirements of the department in which the PhD student had carried out the study. I observe that these legal requirements are met in relation to the presented set of documents. The thesis abstract gives a true and accurate view of the PhD thesis presented, including its relevance, methodology, scientific novelty, practical significance, etc.; includes a brief presentation of the content of the work by chapter, as well as a description of the contributing points in the dissertation work. The list of publications prepared by the PhD student Vilma Musta included a total of four articles, all related to the topic of the PhD thesis. These have been published in reputable academic journals of the Faculty of Law and History at South-West University, as well as in proceedings of scientific conferences held in Albania. The scientific production reveals the author’s ability to independently research and shows her creative potential.

II. Relevance of the problem study

The PhD thesis is entitled **“Standards for Human Rights Protection in the Practice of the European Court of Human Rights (Some Aspects Related to Article 2 of the ECHR)”**. The chosen topic of the dissertation is timely and socially significant, as it examines some of the most sensitive and controversial issues in contemporary legal and ethical thought – namely the right to life, abortion, and euthanasia – considered in the context of the standards for human rights protection in the case law of the European Court of Human Rights (ECtHR). The choice of topic is fully justified both from the perspective of international legal theory and in terms of its practical

relevance for the legal system of the Republic of Albania and its alignment with European standards.

III. Evaluation of the applicant's results and scientific contributions

The PhD thesis of Vilma Musta comprises 191 pages and consists of an introduction, three chapters, a conclusion, a bibliography, and appendices, which include empirical studies, surveys, and recommendations.

The **introduction** outlines the subject matter of the dissertation and defines the parameters of the research, namely the identification of novel elements, scientific concepts, and necessary improvements related to the issues of abortion and euthanasia. Within the scope of the study, the challenges faced by international and national legislation with regard to respect for the right to life are examined.

Chapter One provides a detailed analysis of the historical and philosophical dimensions of the “right to life,” tracing its development from the Code of Hammurabi (18th century BC), the ancient Chinese ethical and moral teachings of Mencius, the Stoic philosophical school in Athens (3rd century BC), Roman law, the Magna Carta (13th century), the philosophical views of John Locke, the Virginia Declaration of Rights (1776), and the ideas of Thomas Paine, Edmund Burke, Rousseau, Popper, and others, including religious texts, leading up to an examination of the right to life in the Charter of Fundamental Rights of the European Union and the challenges at the present stage. Particular attention is paid to Article 2 of the Charter of Fundamental Rights of the European Union, which guarantees the right to life and protection against the death penalty and execution. The chapter concludes with an analysis of Article 21 of the Constitution of the Republic of Albania, which enshrines the right to life. As a State Party to the European Convention on Human Rights, Albania's legal obligations under Article 2 of the Convention further reinforce this principle. Compliance with the strict standards of the ECHR constitutes a cornerstone of Albania's EU accession process, necessitating significant legal and institutional reforms to ensure robust protection of this right.

Chapter Two is devoted to the various dimensions related to the right to life. The exposition is balanced and demonstrates an in-depth knowledge of the legal framework, international instruments, case law, and relevant academic literature. Particularly noteworthy is the comprehensive approach, which integrates legal, political, philosophical, religious, medical,

and ethical dimensions of the issue, as well as the PhD student's ability to link legal theory with concrete social realities. A thorough analysis is devoted to abortion in Albania, which has had a profound impact on society, shaped by cultural, legal, and social dynamics. The widespread practice of sex-selective abortion, facilitated by advances in prenatal screening, has contributed to a significant gender imbalance. A number of specific issues are competently and convincingly examined, such as public resistance to these practices – particularly in rural areas arising from the clash between cultural tendencies and ethical principles upheld by religious and social norms. Special attention is given to the proposal for broader public dialogue on reproductive rights and abortion, which is essential for reducing stigma and fostering a more open and informed society.

Chapter Three addresses euthanasia – a serious, sensitive, and controversial issue in Albania (and beyond). The chapter again adopts a historical perspective, noting that the term “good/beautiful death” appears as early as ancient Greek literature, and systematizes the different types of euthanasia. The concepts of “dignity” and the “right to a dignified death” are examined in detail. To illustrate the issue, the jurisprudence of the European Court of Human Rights concerning euthanasia and assisted suicide is analysed. In cases such as *Pretty v. the United Kingdom* (2002) and others, the ECtHR consistently applies the margin of appreciation doctrine, allowing States flexibility in regulating euthanasia, as they are closer to the specific cultural and legal context. At the same time, the Court firmly rejects the notion that Article 2 entails a right to death, clearly distinguishing between the protection of life and the right to its termination.

The author emphasizes that euthanasia remains a controversial and largely rejected topic in Albania. Public perception of euthanasia is generally negative, largely due to deeply rooted cultural and religious values. The dominant religions – Albanian Orthodox Christianity and Islam – take strong positions against euthanasia, viewing life as sacred and its end as a matter beyond human control. These religious perspectives shape public moral attitudes toward euthanasia, resulting in widespread opposition to the practice. Consequently, there are few advocates of euthanasia in the country, and public debates on the issue remain relatively limited.

In the **conclusion**, the author skillfully draws conceptual connections between the right to life, personal autonomy, and State responsibility. From a theoretical perspective, the dissertation successfully integrates classical philosophical doctrines of natural law and human dignity (Kant, Locke, Rousseau) with modern legal approaches to bioethics and judicial practice. From a practical

standpoint, the study offers well-reasoned conclusions regarding inconsistencies in the national legal framework and the role of the judiciary in addressing them.

The research methodology is appropriately selected and well justified. Vilma Musta employs a combination of normative, comparative legal, and empirical analysis, including qualitative research methods such as interviews with experts and representatives of public institutions. This interdisciplinary perspective enhances the analytical depth of the work. The author demonstrates solid knowledge of the ECtHR's case law on key cases related to Article 2 of the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms and skillfully compares it with Albania's national legal framework.

Among the main scientific contributions of the dissertation are:

- a critical assessment of the legislative framework in Albania concerning abortion and euthanasia;
- *de lege ferenda* proposals for improving national legislation with a view to harmonisation with European standards;
- a contribution to the development of legal and ethical doctrine regarding the limits of State intervention in personal rights and freedom of choice.

A careful reading of Vilma Musta's dissertation leads to the conviction that the author has undertaken an in-depth and thorough study of the topic. This is evidenced by the following key characteristics of the work: topical relevance; scientific rigour; suitability as a doctoral dissertation; systematic structure; extensive and skillful use of diverse methodological approaches, particularly the interdisciplinary approach; a well-balanced style, clear and precise language; excellent command of legal terminology; and originality in the approach to the subject matter.

In conclusion, it should be emphasized that Vilma Musta's dissertation exhibits all the characteristics of a focused and competent treatment of the research problem and represents a completed and coherent scholarly work. The author has achieved a remarkable depth of analysis and an original approach to the topic, successfully addressing its complexity and multidimensional nature.

The thesis abstract contains all the necessary elements in a precise manner, and the statement of the main scientific contributions prepared by the PhD student accurately reflects the achievements of the dissertation.

IV. Critical notes and recommendations

Alongside the unquestionable strengths of the work, certain shortcomings can also be identified, the elimination of which would contribute to an even stronger presentation of the study.

I am not fully inclined to accept the contributions formulated by the PhD student, particularly Contribution No. 4.

The bibliography could be enriched with additional works by Bulgarian scholars, as well as with the case law of the European Court of Human Rights, including certain Bulgarian cases, such as *Hristozov and Others v. Bulgaria* (Applications nos. 47039/11 and 358/12).

The language of the exposition is clear and academically sound, although in some places repetitions can be observed, which could be synthesised in the event of future publication of the dissertation as a monograph. Nevertheless, the text retains its persuasiveness, logical coherence, and scholarly value.

V. Conclusion

The PhD thesis “**Standards for Human Rights Protection in the Practice of the European Court of Human Rights (Some Aspects Related to Article 2 of the ECHR)**” contains summaries of a serious scientific problem and represents an original contribution to science. It meets all the requirements of the Law on the Academic Staff Development in the Republic of Bulgaria (LASDRB), the Regulations for its application and the Internal Regulations for the academic staff development of the South-West University “Neofit Rilski”. The presented research shows that PhD student Vilma Musta has in-depth knowledge in the field of international law, demonstrating qualities for independent scientific research. I am convinced to give my **positive** assessment of the dissertation presented and propose to the honourable scientific jury to award the educational and scientific degree ‘Doctor’ to **Vilma Musta** in the area of higher education: 3. Social, Economic and Legal Sciences, Professional field 3.6 Law, Doctoral Programme “International Law and International Relations”.

06.01.2026

Assoc. Prof. Gergana Misankova, PhD